

ՆՈՊԷԼԻ ԳՐԱԿԱՆ ՄՐՑԱՆԱԿԱՆՈՐԸ

ՐՈՒԹԷ ՄԱՐԹԵՆ ՏԻԻ ԿԱՌ

Ինչպէս յայտնի է՝ Սթոքհոլմի Կանաուր անցեալ տարի նոպտէկեան գրական մրցանակը — աւելի քան մէկ միլիոն Ֆրանք — յատկացուց Փրանսացի վիպասան-գրողին՝ Րոմէ Մարթէն-տիւ Կառի:

Եռօթներորդ ֆրանսացի գրողն է որ կը պըսակուի այսպէս միջազգային այդ ոսկեղծ վարձատրութեամբ: 1901ին Սելլի-Փրիւսոմ, 1904ին՝ Ֆրետերիք Միսթրալ, 1911ին Մորիս Մեթերլինք, 1916ին Ռոմէն Ռոլան, 1921ին Անթու Ֆրանս, 1927ին Հանրի Պէրկատն, ներկայ իմաստասիրութեան այս աշխատու վերանորոգելիք:

Նոր պահաւորը՝ Ր. Մարթէն տիւ Կառ՝ ծնած է 1881ին Փարիզ: Աւարտած է Դիւանա-դպրական վարժարանը (Ecole des Chartes), որ իրեն շնորհած է վաւերական, իրազեկ հետազոտութեան ճաշակը, բծախնդիր ու համբերատար դիտողութեան մեթոտը, ա՛յնքան կարելոր՝ ճշմարիտ վիպասանի մը համար:

Մասնագիտական ուսումնասիրութիւնն է մը վերջ, ան չփակուեցաւ. դիւանատուններու փակ եւ ճնշող առաստաղին տակ: Ամենաշահեկան փաստաթուղթը ան նկատեց Կեանքը քան որ եւ իցէ վկայագիրը, ինչքան ալ Հաղուագիտ ու պերճապետ օլլալ:

Գրականութիւնն էր իր կոչումը. շատ կանուխէն գտաւ. իր հարազատ ճամբան՝ ու առանց խորհափումի, ընդգրկեց վէպը իրբեւ քարկա՛ւնոր վրայ բանելու եւ հիւսելու ընկերային կեանքէն քաղած իր պատկերներն եւ տեսիլները: Ու իր առաջին փորձերէն իսկ ան ապացոյցը տուաւ իր դիտողի, խորհողի եւ արուեստագետի տոկուն ձիրքերուն:

1908ին լոյս տեսած է իր առաջին վէպը — Devenir — որ, թէեւ Հեղինակին կողմէ նկատուած՝ իրբեւ երիտասարդական մեղք մը, կըրնայ նկատուիլ լէյք-Մօրիֆը իր գրական որոնումին, իր վէպերուն իմաստին. ան վէպը կը գործածէր ներկայացնելու մարդկային կեանքի «ըլլալ»ը, «devenir humain»ը, եթէ կարելի է

ըսել հիւսվայքը կամ եղիպոլիտիքիւնը:

Յաջորդ վէպերուն մէջ իր ճիշդ տուաւ իրապէս յաջող ու վաւերական արդիւնքներ:

1913ին իր լոյս ընծայած վէպը, — «Ժան Պարուա» — լայն ու խորաթափանց համայնապատկերն է Ֆրանսական երիտասարդութեան, անոր իմացական վիճակներուն, հոգեբանական վայրկեաններուն, Տրէֆլիւսեան տագնապի օրերէն սկսեալ մինչեւ ընդհանուր պատերազմը:

Իր գերակշիռ գործը, — գլուխ-գործոցը — Les Thibault — տեսակ մը roman-fleuve կը մնայ իր տասնահատոր վիպասանութիւնը, (վէպ-գետ), որ ամբապնդեց իր գրողի հոշակը Ֆրանսային ներս, ու աւելի շատ՝ մանաւանդ Ֆրանսայէն դուրս:

Այդ վէպը քաղքենի ընտանիքի մը կեանքը պատմելու պատրուակին տակ կը ներկայացնէ միանգամայն ֆրանսական ընկերութեան մտային, հոգեբանական քարշըրջումը ԺԺ. դարու վախճանին, զայն հետապնդելով մինչեւ Մեծ Պատերազմի նախօրեակը: Վերջինը այդ տասը հատորներէն կը կրէ իրբեւ ենթատիտղոս սաարտայայտիչ թուականը. — «1914ի Ամառը»: Այդ շրջանի բարոյական մթնոլորտը, դէպքերը եւ դերակատարները հոն կադապարուած են յուշերէ աւելի վաւերագրիներու եւ անհրեքելի վկայութիւններու ատաղձով: Ժողեսի սպանութիւնը, զոր օրինակ, կենդանի վերակազմութիւն մըն է այդ տոամի բոլոր փուլերուն, ժամ առ ժամ, բոլոյ առ բոլոյ հետապնդուած, շնորհիւ այդ օրերուն վերաբերեալ բոլոր հրատարակութիւններու անկողմնակալ օգտագործումին:

Ր. Մարթէն տիւ Կառ իր գրական աւելը քաղած է ԺԺ. դարու իրապաշտ դպրոցի հարուստ ենթահողէն: Զրկւն եւ Թուլթուր ան ընդունած է իր վարպետները: Անոնց աւանդութիւնը՝ անձերը եւ իրերը հետապնդելու խոճմը տօրէն իրենց մեծ դիժներէն մինչեւ շնչին մասնայատկութիւնները՝ եղած է նաեւ իր ալ սկզբը:

բունքը: Ահա թէ ինչու կենաքը կը բխի իր դրոշին տակ ուժղնութեամբ ու դրեթէ ինքնաբուխ թափով:

Կարելի չէ բսկ սակայն թէ իր փորձառութիւնը կը յանդի լաւատեսութեան: Իրականութիւնը, ափսո՛ս, յաճախ տխուր է, կամ մշատեցուցիչ: Իր ուրախ կողմերուն մէջ ալ՝ երբեմն տղեղ կամ դոնճիկ: Մարդուն տրուած չէ հողէն շատ բարձրանալ ու բաժնուիլ իր գետնաբարձ ձգողութիւններէն:

Իր վէպերու երկտասարդ հերոսներէն ու մանք, որոնք աւելի կամ պակաս կ'անձնաւորեն հեղինակը, կենաքի կրկնէսը կը նկատուին խանգաւառութեամբ, աճուր տիրապետելու, յաղթանակով դայն բարեշնչելու հաստատ մտա — դրութեամբ: Իրականութեան բուժ խութերուն վրայ սակայն կը փչիին անոնց խոյանքը, ճիւղը եւ ափսո՛ս, հաւատքը: Այդ երկտասարդները կը պարտուին ուշ կամ կանուխ: Ինչո՞ւ սակայն: Արտաքին արգելքն՝ ըն են որ կը մնան ահապակ — կորո՞ւն է որ կը ցածքի: Պարտութիւնը արեւմտ մըն է թէ ճակատադէր:

Իր թուի թէ Ք. Մարթէն տիւ Կառ կը կասկածի մարդուն կարելիութիւններուն մասին. ըստ իրեն, անկասկած, յառաջդիմութեան մը փափաքը յարակից է մարդու բնութեան, ան խորապէս ու թերեւս անկեղծօրէն կը ցանկայ, կը ձգտի բարոյական իտէայի մը, բայց մարդը եղած է ու պիտի մնայ միշտ ապիկար ու անզօր այդ ճեղքին մէջ. բարի կամեցողութիւնը ինքնին ահաւական է սրբադիրելու եւ լրացունելու մարդէ քակը, որ Արարչի թաթէն դուրս ելած է պակասաւոր ու ալլոսեղութիւն հակամէտ:

Իր հերոսներէն մէկուն մասին ան գրած է տեղ մը.

«Վաղուան մարդուն վրայ այս հաւատքը, ան ունէր կարճ, միջանկեւ ընդհատումներով: Մարդոց մասին իր գութը անծաւման էր, բայց ան միշտ սկեպտիկ կը մնար մարդուն բարոյական կատարելութեան նկատմամբ:»

Իր վէպերուն մէջ իր հերոսները կը տարուբերին այդպէս իրենց մարդկային բնութեան անստոյգ, տարածած խաղերով:

Իր «Ժան Պարուա» վէպին իրրեւ նախաժուտ ան գրած է Միքէլ-Անճելոյի մէկ արձա-

նին, — «Մտուկը» — պատկերը. գալարա — պիրկ մարդ մը՝ շարշարուած՝ ներքին անձկագին փողորմամով: Իրբեւ բնաբան կայ Սիւս — ռէսի սա խոսքը:

— Հիւանդ խղճմտաճիւր, ահաւասիկ բեմք արդի ճակատագրականութեան:»

Ասիկա կրնայ խորհրդանշել կարծեմ ոգին Մարթէն տիւ Կառի մարդը՝ գրականութեան: Իր անձնական կենաքին մէջ Մարթէն տիւ Կառ խուսափած է ամէն ինքնացուցադրումէ: Իր մտերիմներէն ծանօթ գրող մը, Քամիլ Սէ, իր մասին այսպէս արտայայտուած է.

— «Անոնք որ հաղուագիւտ մենաշնորհ ունէին մօտենալու այս մարդուն, գիտէին որ այդ գրողը միակ փառասիրութիւն մը կը սրնուցանէ, «հեղինքը իրականացնել, ինքզինքը ամբողջացնել»:

Նույն լեան մրցանակը ստանալէ վերջ, բազմաթիւ լրագրողներ փնտռեցին, հետապնդեցին զինքը տեսակցութեան մը նպատակով: Ան անհետացած էր: Կարելի չեղաւ քանի մը օր գիտնալ թէ ո՞ւր կրնայ թաքնուած ըլլալ անիկա, եւ կամ ինչու իր այս կամովին խուսափումը մամուլի հետաքրքրութեան: Գտնուեցան Նոյնիսկ թերթեր, որ քննադատելի գտան օրուան պատկաւորին այս այլամերժ համեստութիւնը:

Ձինք պարսաւող թերթերուն ան ուղղեց նամակ մը, որմէ կ'անենք հետեւեալ մէջբերումը.

«... Ես միշտ հետամուտ եղած եմ պայքարելու, կրցած չափովս, արդի հասարակութեան տղայամիտ այն հակումին դէմ, որով ան կ'ուզէ գիտնալ իր հեղինակներուն կենաքը, սովորութիւնները կամ մտութիւնները: Ըստ իս, հեղինակ մը, որ իր գրքերուն միջոցաւ հասարակութեան կ'ընծայարեւի իր էութեան լուսագոյն եւ ամենաթաքուն մասը, լիովին իրաւունք ունի, փոխադարձաբար, իրեն եւ իրեններուն վերապահել իր անձնական կենաքի մարդը...»

«Արեւօճ» ասիկա այնպիսի տեսակէտ մ'ընէ, որը ընդունել տալը այնքան դժուար ըլլայ:»

Այս տողերը բաւ են բնորոշելու մարդը՝ փԱՅԼԱԿ ՍԱՆԱՍԱՐ